
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 378.1

Н. В. Ткаленко, к.т.н., доцент,
В. В. Федорченко, студентка**ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІСТІВ
У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Анотація. Розглянуто особливості підготовки студентів-економістів у вищих навчальних закладах України. Визначено основні проблеми сучасної бізнес-освіти в Україні.

Ключові слова: вища освіта, вищі навчальні заклади (ВНЗ), економіст, конкуренто-спроможність.

Н. В. Ткаленко, к.т.н., доцент,
В. В. Федорченко, студентка**ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИСТОВ
В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ**

Аннотация. Рассмотрены особенности подготовки студентов-экономистов в высших учебных заведениях Украины. Определены основные проблемы современного бизнес-образования Украине.

Ключевые слова: высшее образование, высшие учебные заведения (ВУЗ), экономист, конкурентоспособность.

N. V. Tkalenko, candidate of technical sciences, associate professor,
V. V. Fedorchenko, student**THE PROBLEMS OF TRAINING MODERN ECONOMISTS
IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE**

Abstract. The peculiarities of students-economists training at the higher educational establishments of Ukraine are considered. Main problems of modern business-education in Ukraine are determined.

Keywords: higher education, higher educational establishments, economist, competitiveness.

Актуальність теми дослідження. Вища освіта – це особлива сфера. У сучасній економіці університети формують таланти для динамічної конкурентоспроможності країни. Світ швидко змінюється, і необхідно бути достатньо мобільними, щоб не тільки перебудувати свою економіку, а й відповідати світовим тенденціям. Таким чином можна досягти успіху в створенні й отриманні прибутку в нових секторах до того, як їх освоють інші. Тому в сучасній економіці система вищої освіти – ключовий чинник успіху розвитку країни.

На відміну від попередніх десятиліть, коли для економічного зростання були важливі природні й виробничі ресурси, зараз найголовніше – людський капітал. Якщо є талановиті та кваліфіковані кадри, то економічний розвиток країни буде стабільним. В освіті та науці важливий ефект критичної маси: чим більше талантів зосереджено в одному місці, тим вища продуктивність кожного з них і тим конкурентоспроможнішою є країна.

Постановка проблеми. В умовах трансформації індустріальної економіки до економіки знань і фінансової нестабільності політика України щодо економічної освіти спрямована на досягнення рівноваги пропозиції та попиту фахівців-економістів, підготовку економістів тільки фаховими навчальними закладами. Виникає проблема підвищення ефективності навчального процесу у вищих навчальних закладах економічного профілю для професійної підготовки нової генерації економістів. Потреба у професіоналах економічної сфери збільшує попит на економічну освіту та пропозиції роботодавців. Цей процес сприяє підвищенню якості економічної освіти, що є найважливішим фактором її гнучкості та мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вища освіта в Україні вважається запорукою успіху та кар'єрного зростання, тут їй приділяють особливу увагу. Згідно з Концепцією розвитку еко-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

номічної освіти в Україні: «Економічна освіта на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями переходу до демократичної і правової держави, ринкової економіки, необхідності наближення й до світових тенденцій економічного і суспільного розвитку. Розвиток освіти відбувається в контексті загального процесу трансформації різних сторін суспільного життя, у тісному взаємозв'язку з перебудовою в інших сферах, одночасно виступаючи для них джерелом забезпечення необхідним кадровим ресурсом» [1].

Концепція розвитку економічної освіти є методологічною базою освітянської діяльності в умовах формування суспільства знань і соціально орієнтованої економіки та визначає шляхи розв'язання нагальних проблем у сфері економічної освіти через розуміння її мети, завдань, змісту і технологій.

Головними компонентами економічної освіти є її зміст і організаційно-освітні технології забезпечення. Вони мають свої особливості у різних складових економічної освіти: загальноекономічній та професійно-економічній.

Загальноекономічна освіта охоплює комплекс соціально-економічних знань, умінь і навичок для забезпечення розвитку економічної культури і свідомості як особи, так і суспільства загалом.

Особливості змісту професійно-економічної освіти зумовлюються вимогами до її кінцевого результату – формування гармонійної, різнобічно розвиненої особистості, для якої професійні знання, уміння, навички і їх постійне оновлення становлять основу самореалізації в економічній сфері суспільства.

Головною парадигмою економічної освіти є розуміння того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою. Професійна підготовка сучасних економістів передбачає розуміння ними закономірностей формування та розвитку відтворювальних процесів на макрота мікрорівнях, у взаємозв'язку з розвитком політичних, культурних та інших суспільних процесів.

Економічна освіта охоплює чотири блоки дисциплін, які формують сучасний світогляд і зумовлюють потребу в постійному оновленні соціально-економічних знань, умінь, навичок: загальноосвітній, фундаментальний, інноваційно-практичний і блок дисциплін спеціальної підготовки. Дисципліни, що входять в названі блоки, забезпечують комплексне багатоаспектне вивчення закономірностей економічної сфери суспільства.

Формування економічних знань реалізується через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання. Причому пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків «людина – суспільство – природа – економіка». До теоретичних компонентів навчання належить світогляд і вміння творчо мислити, які створюють підґрунтя економічно доцільних і водночас соціально відповідальних рішень, дослідницьких навичок, практичних умінь.

Практичні компоненти економічно освіченої людини становлять мотивацію та вміння постійно підвищувати компетентність і практично використовувати нові знання для вдосконалення та розвитку технічного, технологічного, фінансового, соціально-економічного, правового та іншого забезпечення організаційно-економічних і управлінських процесів; розвивати особистісний і колективний потенціал економічної діяльності на засадах соціального партнерства і соціальної відповідальності» [1].

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні основних проблем та тенденцій розвитку вищої економічної освіти в Україні.

Викладення основного матеріалу. Український уряд традиційно витрачає на освіту більше бюджетних коштів, ніж, скажімо, країни Північної Америки чи Європи. І результати такого капіталовкладення не змушують довго себе чекати. Випускники та навіть студенти українських економічних вищих навчальних закладів зараз можуть похвалитися на весь світ рівнем своїх знань. Так, наприклад, 2010 року на Чемпіонаті Світу зі стратегічного менеджменту перше місце посіла саме українська команда. І це не єдиний приклад успіху українських студентів-економістів.

Економічна освіта в Україні завжди вирізнялася глибоким вивченням фундаментальних і спеціальних дисциплін. З перебудовою економічної системи в країні, появою підприємств різних форм власності змінилися і запити суспільства, у першу чергу, до підготовки фахівців-економістів. Ринкова модель економіки висунула свої вимоги до молодих фахівців. Українські навчальні заклади відреагували дуже оперативно. Університети та академії почали інтенсивно перебудово-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

вувати свої навчальні плани, вводити нові спеціальності, запозичувати досвід провідних європейських і північноамериканських університетів. Навчальні програми тепер нарівні з фундаментальними і спеціальними дисциплінами включають потужний інноваційно-практичний блок. Це забезпечує комплексне вивчення закономірностей економічної сфери суспільства.

Сьогодні серйозні бізнес-університети вже розуміють, якої саме освіти потребують студенти-економісти. Провідні університети вже створили свою власну Українську Асоціацію з питань розвитку менеджменту та бізнес-освіти. Ці навчальні заклади мислять ринковими категоріями і працюють у тісному співробітництві з компаніями цієї сфери, долучають до навчального процесу досвідчених західних менеджерів. Це викликає подвійний ефект – установлюється безпосередній контакт між студентами та майбутніми роботодавцями, а також забезпечується ринкова ефективність університетських курсів. Окрім того, університети шукають шляхи встановлення партнерських зв'язків та визнання закордонними університетами бізнесу.

На шляху інтеграції в європейський освітній простір безумовно слід орієнтуватись на пріоритети розвитку і реформування вищої школи європейських держав. Проте система освіти в кожній державі пов'язана з національними традиціями, із системами політичних та економічних відносин, і прагнення до порівняльних норм не тотожне уніфікації всіх функцій і видів діяльності вищої освіти. Президент Асоціації європейських університетів Е. Фромент зазначав, що «...наряду з прагненням до уніфікації освіти необхідно заохочувати різноманіття змісту загальноосвітніх програм. Болонський процес – це шлях до інтеграції європейської вищої освіти без втрат для різноманіття національних культур, які гарантують якість освітніх послуг» [2].

Підготовка фахівців-економістів із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, вмінням їх практичного використання при розв'язанні соціально-економічних проблем на базі постійної самоосвіти є метою сучасної економічної освіти студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації згідно із Концепцією розвитку економічної освіти в Україні [1]. Один із принципів, на яких має базуватись розвиток економічної освіти, – поєднання функціональності та фаховості різноманітних освітніх програм, що засновані на індивідуалізації підготовки економічних кадрів відповідно до попиту ринку праці. Підвищенню конкурентоспроможності випускників має сприяти поглиблення зв'язків між економічною освітою і практикою.

В Україні присутній певний досвід оцінювання якості освітніх послуг, що надаються університетами. Українські видання щорічно проводять рейтинг ВНЗ, заснований на оцінюванні їх випускників потенційними працедавцями, а також на використанні системи оцінювання рейтингу «Топ 200 Україна» [3] (табл. 1). До рейтингу входять такі показники: якість науково-педагогічного потенціалу, якість навчання, міжнародне визнання. Криза позначилася на висловлених оцінках: працедавці стали скептичніше ставитися до колишніх студентів. На роботу вважають за краще брати досвідченіших фахівців.

Таблиця 1

Рейтинг ВНЗ України по економічним спеціальностям за 2011 р.

Місце	Назва ВНЗ	Середній бал
1	Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ	9
2	Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, м. Київ	8,7
3	Національний університет «Києво-Могилянська Академія», м. Київ	8,6
4	Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», м. Київ	6,8
5	Національний авіаційний університет, м. Київ	6,3

Отже, найбільш сприятливий імідж мають ті ВНЗ, які впродовж багатьох років зарекомендували себе як кращі, що готують висококваліфіковані економічні кадри та мають свої освітні традиції. Проте жоден з українських вищих навчальних закладів не входить до світових рейтингових систем. Але, здобувши хорошу освіту, не всі здатні на практиці якісно реалізовувати і застосовувати отримані знання.

Навчання на спеціальностях економічного профілю є не з дешевих. Оплата за навчання у ВНЗ України на найбільш престижні економічні спеціальності коливається від 10 до 31 тис. грн. на рік, але і якість освіти відповідно змінюється. Випускники кращих вищих навчальних закладів найбільш затребувані на ринку праці. Але таких випускників готує незначна кількість ВНЗ.

Ринкові умови діяльності підприємств та організацій, з одного боку, і надлишок фахівців-економістів – з іншого, ставлять випускників відповідної професійної спеціалізації в жорсткі конкурентні умови на ринку праці. Щоб досягти успіху, вони повинні мати високу професійну підготовку та вміння виявляти свої професійно важливі якості під час проходження виробничої практики,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

стажування чи випробування при прийомі на роботу. Тільки в такий спосіб, викликавши зацікавлення з боку роботодавця до себе як до прекрасного майбутнього працівника, випускник може отримати хорошу роботу за спеціальністю.

В умовах конкуренції на ринку праці випускник вищої школи потребує не лише високого кваліфікаційного рівня. Сучасний молодий спеціаліст-економіст повинен творчо використовувати здобуті знання в роботі, повсякчас збагачувати їх, уміти самостійно розв'язувати будь-яку проблему. Конкурентоспроможність випускників значною мірою залежить від якості оволодіння сучасними економічними знаннями, ступеня економічної культури, уміння мислити й діяти в категоріальній системі ринкової економіки. Низка досліджень, спрямованих на виявлення очікувань роботодавців щодо досвіду, ділових та особистісних якостей випускника вищих навчальних закладів, доводить, що до молодих спеціалістів у сучасних умовах ринку висуваються такі вимоги: високий рівень теоретичної підготовки, сформований рівень соціальної зрілості, висока ефективність у ситуаціях невизначеності, швидка адаптація до умов організаційного середовища, що постійно змінюється, готовність до початку власної кар'єри в компанії з відносно низької посадової ланки.

Серед основних проблем навчання сьгодні – недостатнє матеріально-технічне забезпечення, застаріле обладнання. Недостатньо робиться у сфері методів навчання, які в основному базуються на пасивному запам'ятовуванні, у той час як активне вивчення, спрямоване на використання нещодавно отриманих знань на практиці, розвинуто погано. Проблемою є також протиріччя між надто широкою загальнотеоретичною підготовкою студентів у галузі економіки та надто вузькою спеціалізацією професійного навчання й підготовки. В умовах глобального прогресу та поширення нових постіндустріальних технологій зростають потреби в удосконаленні й переорієнтації кваліфікації та майстерності працівників, які можуть швидко адаптуватися в постійно змінюваному середовищі. Зменшується кількість видів діяльності, у яких базове фахове навчання є достатнім для здійснення кар'єри протягом життя. Ці проблеми мають інтернаціональний характер і властиві як для розвинутих країн (США, Японія, Великобританія, Німеччина, Франція, Швеція), так і для нових індустріальних країн (Сінгапур, Корея, Малайзія, Індонезія та ін.). Розвиток технологій та організаційні зміни поступово привели більшість роботодавців до розуміння, що успіх залежить від навичок і здібностей їхніх працівників, а це потребує значних і неперервних інвестицій у тренінг і розвиток.

Фахівці, які вміють управляти фінансовими ризиками, вивести бізнес із кризи, спрогнозувати зміни на ринках, необхідні кожній країні, кожній компанії. У сучасному світі професія економіста є однією із найбільш затребуваних. Великі корпорації та міжнародні компанії, фабрики, заводи, торговельні мережі, урядові установи, телеканали та всесвітньо відомі будинки мод – усі потребують професійних економістів. Саме вони тримають руку на пульсі життя, без них неможливо укласти жодної важливої угоди. Економіст для бізнесу, як лікар для людини, – без нього можна вижити, однак таке життя буде значно коротшим і сповненим страждань. Експерти відзначають: залишитись без роботи професійному економісту практично неможливо.

Не маючи освіти, відповідної потребам ринку праці, людина може взагалі не реалізуватися в трудовій сфері, що негативно позначиться не тільки на способі життя, а й принесе економічні та соціальні втрати суспільству. Економісти потрібні в усіх сферах народного господарства. Більшість ВНЗ відкриває у себе певний економічний напрям. Проте до економістів працедавці ставляться з особливою увагою. Звідси робимо висновок, що освіта повинна бути якісною, працівник повинен постійно розвиватись та самовдосконалюватись, аби роботодавець був упевнений у його компетентності та професіоналізмі. Важливо, щоб початок професійного шляху випускника почався успішно, адже у наш час без досвіду роботи працевлаштовувати хоче мало хто. Навчальний заклад повинен подбати про це, і з цією метою проводити маркетингові дослідження ринку і гнучко перебудовувати, а то й створювати нові напрями підготовки.

Висновки. Проблема в тому, що ВНЗ орієнтуються не на потреби ринку, а на бажання вступників, і перепрофілювання відбувається у протилежному напрямку. Зараз важко знайти вищий навчальний заклад, де б не було економічної спеціальності. Це логічно з точки зору прибутковості навчального закладу. Грошові надходження ВНЗ отримують від студентів-контрактників, а не від роботодавців. Тому виникає ситуація гострої потреби ринку праці в спеціалістах певних категорій.

Сучасна вища освіта повинна ставити за мету формувати конкурентоспроможного фахівця – особистість, котра здатна працювати в умовах ринкової економіки.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Література

1. Концепції розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – № 6. – С. 3-10.
2. Фромент Э. Европейское пространство высшего образования: Новые рамки развития / Э. Фромент // Высшее образование. – 2003. – № 6. – С. 23-31.
3. Зарплатный рейтинг вузов: выпускникам каких учебных заведений платят больше – Режим доступа: http://dengi.ua/clauses/78292_Zarplatnyj_rejting_vuzov_vypusknikam_kakih_uchebnyh_zavedenij_platyat_bolshe.html

Bibliography

1. Kontseptsia rozvytku ekonomichnoi osvity v Ukraini / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy // Osvita Ukrainy. – 2004. – № 6. – S. 3-10.
2. Froment E. Yevropeyskoye prostranstvo vysshego obrazovaniya: Novyye ramki razvitiya / E. Froment // Vyssheye obrazovaniye. – 2003. – № 6. – S. 23-31.
3. Zarplatnyy reyting vuzov: vypusknikam kakikh uchebnykh zavedeniy platyat bolshe [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: http://dengi.ua/clauses/78292_Zarplatnyj_rejting_vuzov_vypusknikam_kakih_uchebnyh_zavedenij_platyat_bolshe.html

Надійшла 11.05.2011